

Селінний М. М., кандидат економічних наук, доцент, завідувачий кафедрою аграрних технологій та лісового господарства, Чернігівський національний технологічний університет, Україна

ORCID ID: 0000-000-5682-7099

e-mail: selm@meta.ua

Корма О. М., кандидат біологічних наук, доцент кафедри аграрних технологій та лісового господарства, Чернігівський національний технологічний університет, Україна

ORCID ID: 0000-0002-8943-5371

e-mail: korma.a@ukr.net

Лісове господарство України: сучасний стан та перспективи розвитку

Анотація. Досліджено значення лісового господарства в розвитку економічного потенціалу держави, проведена оцінка впливу на довкілля. Проаналізовано сучасний стан лісового господарства України та законодавчу базу галузі. Встановлено певні особливості лісокористування, які обумовлені формами власності на ліси, їх правовим режимом, важливістю лісів, їх екологічної, культурно-оздоровчої та інших функцій. Розглянуто обсяги заготівлі деревини від видів рубок. Зміна обсягів заготівлі деревини відбувається під дією різних факторів, основними з яких є введення нових санітарних правил та посилення всихання лісових насаджень. Розглянуто основні фактори, що спричиняють пошкодження і всихання хвойних лісів. Погіршення фінансового стану лісгоспів через тимчасову заборону експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді та скорочення фінансування з боку держави не дозволили в повному обсязі виконати заходи зі створення нових захисних насаджень на малопродуктивних і деградованих землях. Практично відсутня можливість здійснювати попереджувальні протипожежні заходи в лісах, що підвищило ризик виникнення лісових пожеж, осередків шкідників і хвороб лісу. Для поліпшення ситуації необхідно вдосконалення нормативно-правової бази в галузі лісового господарства та її гармонізація з міжнародними принципами сталого розвитку та управління лісами. Наголошено на необхідності оптимізації структури лісгосподарських підприємств та організацій, збільшення лісистості території до науково обґрунтованого рівня та нарощення ресурсного та екологічного потенціалу лісів.

Ключові слова: деревина; короїд; ліс; лісове господарство; рубки догляду; стратегія.

Selinyi M. M., PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Agricultural Technologies and Forestry, Chernihiv National University of Technology, Ukraine

Korma O. M., PhD in Biology, Associate Professor at the Department of Agricultural Technologies and Forestry, Chernihiv National University of Technology, Ukraine

Forestry of Ukraine: Current State and Prospects for Development

Introduction. Forests cover approximately one-third of the earth's surface, ensuring vital organic infrastructure for diverse living forms. They comprise a bazillion number of species and also provide humanity with various benefits. Forests of Ukraine by their purpose and location serve as a water protective complex, sanitary-hygienic and recreational zone, and satisfy human needs for wood resources. Crises in the national economy have also affected the forest industry. The deepening of crisis phenomena in forestry has a negative impact on both the state's economy and the environment, which in turn worsens the environmental situation.

Purpose. The aim of the article is to study the current state of forests and the forest sector of Ukraine and to identify issues and prospects of the industry.

Results. The vitality of the forestry sector within the development of economic capacity of the state has been investigated, and the assessment of its environmental impact has been made. The current state of the forestry sector of Ukraine has been analyzed. The Ukrainian legislative framework of the industry has been studied and analyzed. We have identified some features of forest use and management caused by forms of forest ownership, their legal framework, the vitality of forests, and their ecological, cultural, and recreational functions. Timber production owing to types of felling has been revealed. The change of timber production takes place under the action of various factors, among which there should be mentioned implementing new sanitary regulations and increasing drying forests. The key factors that cause damaging and drying coniferous forests have been studied. Deteriorating of financial situation due to temporary unprocessed timber export banning and reducing financing by the government don't allow in the greatest extend implementing measures on creation of new protective plantations on marginal and degraded lands. It is practically impossible to conduct fire-fighting measures in forests, which, in turn, increases the risk of forest fires, pest concentration, and arboreal diseases.

Conclusions. In order to recover the state of the forestry sector it is necessary to update the legislative framework and harmonise it on the basis of international principles of sustainable development and forest management. Forestry should be reformed on the basis of domestic and international experience and by combining government support with market mechanisms in the forestry sector.

Keywords: wood; bark beetles; forest; forestry; felling care; strategy.

JEL Classification: L73, O13, P42.

Постановка проблеми. Поглиблення кризових явищ у лісовому господарстві має негативний вплив як на економіку держави, так і на довкілля, що погіршує екологічну ситуацію. Дослідження сучасного стану розвитку підприємств лісового господарства дозволить уточнити проблеми функціонування галузі та обґрунтувати перспективи її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток зазначеної проблеми зробили такі вчені, як Ю. Барський, Я. Коваль, А. Мещерова, І. Синякевич, В. Ткач, Ю. Туниця та інші.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження сучасного стану лісів та лісового господарства, визначення проблем та перспектив розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліси покривають близько третини всієї суші Землі, забезпечуючи життєво важливу органічну інфраструктуру для найрізноманітніших форм життя. Ліс – тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [1].

У статті 4 Лісового кодексу зазначено, що усі ліси на території України становлять її лісовий фонд. Також до нього включено захисні насадження лінійного типу площею не менше 0,1 гектара. Не включені до лісового фонду зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів, а також окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках [1].

Ліси України за своїм призначенням і розташуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші функції й забезпечують потреби суспільства в лісових ресурсах.

Згідно зі ст. 6 до лісових ресурсів відносять деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів [1].

Особливостями лісів та лісового господарства України є:

– відносно низький середній рівень лісистості території країни, який становить 15,9 %;

– істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим);

– обмежений режим лісокористування. Понад 50 % лісів має режим обмеженого лісокористування, а

також високий відсоток заповідних лісів (16,1 %), який має стійку тенденцію до зростання;

– половина лісів України є штучно створеними й потребують посиленого догляду;

– ліси закріплені за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям кількох десятків міністерств і відомств);

– значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення.

Ліси України сформовані понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують: сосна (*Pinus sylvestris*), дуб (*Quercus robur*), бук (*Fagus sylvatica*), ялина (*Picea abies*), береза (*Betula pendula*), вільха (*Alnus glutinosa*), ясен (*Fraxinus excelsior*), граб (*Carpinus betulus*), ялиця (*Abies alba*).

Загальна площа лісового фонду України становить – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю – 9,6 млн га, з них хвойні ліси (переважаюча порода – сосна та ялина) займають 42,2 %, твердолистяні (дуб, бук) – 43,2% та м'яколистяні (береза, осика) – 13,6 відсотка.

Лісорослинні умови характеризуються неоднорідністю, тому ліси по території держави розміщені нерівномірно. Так, лісистість варіює від 3,7 % в Запорізькій до 51,4% в Закарпатській областях. Переважна більшість лісів країни рукотворні і потребують посиленого догляду. За останні 50 років лісистість зросла, найбільшу питому вагу у насадженнях мають середньовікові деревостани – 45 %. Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2,1 млрд м³.

Загальна середня зміна запасу сягає 35 млн м³. Середній щорічний приріст у лісах Держлісагенства дорівнює 4,0 м³ на 1 гектар і коливається від 5,0 м³ в Карпатах до 2,5 м³ у Степовій зоні [2].

Лісові угіддя в Європі на початку 90-х становили близько 30 % території. Впроваджуючи сувору політику охорони лісів, за останні 25 років площа лісового покриву збільшилася в цілому на 5,2 %, що відповідає середньому приросту на 0,2 % на рік, загальна площа лісів Євросоюзу зросла до 182 млн га. Найвищу лісистість в ЄС відмічають в Фінляндії – 73,1 %, Швеції – 68,9 %, Естонії – 61,0 %, найнижчу в Ірландії – 11,07 %, Нідерландах – 8,79 %, Мальті – 0,95 % [3].

В Україні досить великий рівень розораності ґрунтів – 54 % (в країнах ЄС не перевищує 35%). В Україні нараховується понад 1,1 млн га деградованих, малопродуктивних і техногенно-забруднених земель, 143,4 тис. га земель, що потребують рекультивативної, та 315,6 тис. га малопродуктивних, що потребують покращення [4].

Відповідно до Програми «Ліси України 2010-2015» передбачалося площу лісорозведення підвищити на

429,5 тис. га, в т. ч. 415 тис. га лісових захисних насаджень та ползахисних лісових смуг на землях, не зайнятих лісом [5]. Фактично площа становила 91,7 тис. га, що перш за все пов'язано з неналежним фінансуванням Програми. Так, у 2015 р. з передбачених програмою 664,4 млн грн на підвищення лісистості було фактично виділено 41,2 млн грн, фінансування становило 6,2 %. З 2009 р. в Україні спостерігається поступове зростання обсягів заготівлі деревини. Зокрема, у 2016 р. у порівнянні з 2015 р. ці обсяги зросли на 3,14 % та досягли 22,6 млн м³, що на 42,43 % більше показника 2009 року. Водночас, уже у 2017 р. обсяги заготівлі зменшилися на 3,05 % і склали 21,9 млн м³ [6].

Зростання обсягів заготівлі ліквідної деревини відбувалося за рахунок рубок головного користування, рубок формування та оздоровлення лісів. Зростання показника рубок формування й оздоровлення лісів відбувалося за рахунок збільшення обсягів суцільних санітарних рубок. Зокрема, у 2016 р. показник суцільних санітарних рубок становив 5 млн м³ або 27,32 % від загального обсягу заготівлі ліквідної деревини. Частка суцільних санітарних рубок стабільно зростала й у 2016 р. у півтора раза перевищувала відповідний показник 2010 р. (21,1 % або 3,4 млн м³) та більш як у 2 рази – показник 2005 року (13,3 %).

Відповідно до даних Державною служби статистики України, у 2016 р. заготівля ліквідної

деревини зроста завдяки рубкам сосни. Їхні обсяги збільшилися на 0,6 млн м³ (6,1%) та досягли 10,2 млн м³. Заготівля інших деревних порід зменшилася або майже не змінилася. Однією з причин таких змін може бути введення мораторію на експорт лісу-кругляку, який у 2016 р. діяв для всіх деревних порід, крім сосни.

У 2017 р. обсяги заготівлі ліквідної деревини в межах санітарних рубок зменшилися більш ніж в 2 рази у порівнянні з 2016 р. та становили 2,7 млн м³ (14,8 від загального обсягу заготівлі ліквідної деревини). Такі зміни були викликані дією нових санітарних правил, що були затверджені урядом у жовтні 2016 р. та обмежили підстави для проведення санітарних рубок. Однак це майже не вплинуло на обсяги рубок формування й оздоровлення лісів у цілому, що може свідчити про перехід до використання інших систем рубки, які замінюють санітарні та зберігають обсяги заготівлі лісу. Саме скорочення санітарних рубок забезпечило незначне зменшення обсягу заготівлі ліквідної деревини в цілому.

Вирощування високопродуктивних насаджень і збереження лісу неможливі без здійснення комплексу робіт із захисту лісу на всіх етапах його росту. Шкідливі комахи та збудники хвороб, інші фактори спричиняють ослаблення лісу, його деградацію і відмирання. У табл. 1 представлені основні причини загибелі лісу.

Таблиця 1 Динаміка загибелі лісових насаджень в Україні у 2010-2017 рр., га

Показники	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹
Площа загибелі лісових насаджень	20864	16414	20187	16428	17642	27768	19405	20111
від пошкоджень шкідливими комахами	1295	1505	1376	1492	1181	1183	2332	5439
від хвороб лісу	5632	6428	6463	6585	6638	7258	5921	2334
від впливу несприятливих погодних умов	10113	6604	8469	7349	5991	8350	8042	3065
від лісових пожеж	3127	909	2915	285	2290	8564	1591	8763
з інших причин	697	968	964	717	1542	2413	1519	510

¹Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

Необхідно звернути увагу на суттєве зниження стійкості українських лісів до комплексу несприятливих факторів, багато з яких пов'язані зі зміною клімату. Явними показниками цього є: різке зменшення площі ялинників і багаторазове збільшення обсягу заготівлі деревини під час проведення санітарних рубок у зв'язку з погіршенням стану, деградацією і загибеллю лісів. Низька стійкість лісів країни зумовлюється помилками, допущеними під час їх створення і вирощування, а саме: одновікові, перегушені молодняки хвойних культур або листяні ліси 3-5 генерацій характеризуються зниженою стійкістю. Крім того, більшість негативних тенденцій стали очевидними вже давно і в разі прийняття своєчасних і адекватних заходів збиток для лісового господарства

міг би бути значно меншим. Так, ослаблення і всихання ялинових культур було відзначено понад 20 років назад, тоді ж були зроблені рекомендації по заміні ялинників буковими і змішаними ялицево-смереково-буковими деревостанами, які більш відповідають лісорослинним умовам. Було рекомендовано знизити вік призначення в рубку ялинників. Між рекомендаціями і створенням правових умов для їх втілення в життя пройшло 15 років, протягом яких ситуація значно погіршилася.

Необхідною є зміна підходів до створення і вирощування соснових деревостанів у посушливих регіонах. Тим часом, раніше створені соснові насадження періодично згоряють на великих площах і масово пошкоджуються шкідниками, а нові культури,

які продовжують створювати із завидною завзятістю, дуже погано приживаються.

Загальна площа всихання насаджень у лісгосподарських підприємствах галузі за 2018 р. становить майже 440 тис. га, з яких сосна звичайна – 243 тис. га, ялина європейська – 26 тис. га, дуб звичайний 107 тис. га та інші насадження – 64 тис. га. Заходи з поліпшення санітарного стану всихаючих насаджень були проведені на площі понад 168 тис. га загальною масою майже 6,6 млн м³ [9].

Зазначимо, що суттєво зросла площа загибелі лісів від пошкоджень шкідливими комахами. Переважно це хвойні ліси і загибель від верхового короїда. Масове всихання соснових насаджень – екологічне лихо, яке впродовж останніх кількох років стрімко поширюється. Це завдає значної екологічної та економічної шкоди сосновим лісам України. Якщо раніше хворіли переважно пристигаючі ліси віком понад 80 років, то зараз інтенсивно всихають середньовікові насадження і навіть молоді лісові культури.

Навали короїда зазнали майже всі лісисті області України, перш за все Полісся. Окрім нашої держави, стрімке розмноження шкідника зафіксували у Білорусії, Польщі, Словаччині, Німеччині, Швейцарії та Румунії [10].

З метою моніторингу за станом популяції основних шкідників лісу проводиться рекогносцювальний нагляд на постійно діючих пробних площах. Для моніторингу стану популяції стовбурових шкідників застосовуються феромонні пастки.

Обробку в осередках шкідників лісу проведено на площі 7,2 тис. га, з яких 4,9 тис. га в лісах підвідомчих Держлісагенству України підприємств, у т. ч. за видами шкідників:

- сосновий п'ядун – 3,7 тис. га;
- зірчастий та червоноголовий пильщики – ткачі – 1,5 тис. га;
- рудий сосновий пильщик – 1,5 тис. га;
- звичайний сосновий пильщик – 0,5 тис. га [11].

Захист лісу від шкідників та хвороб є важливим напрямком діяльності лісгосподарських підприємств. В попередні 2011-2015 роки масово потерпали від всихання дубові і ялинові насадження, що викликане кліматичними змінами та поширенням короїда-типографа [12]. Зараз спостерігаються спалахи поширення хвоє- та листогризух шкідників лісу, таких як звичайний сосновий пильщик, сосновий шовкопряд та інші.

Захист лісу хімічним способом суттєво скоротився, через скорочення фінансування з боку держави, для лісгосподарських підприємств даний спосіб є досить затратним і не завжди має виправдану ефективність, тому лісгосподарські підприємства мають отримувати підтримку від держави на збереження лісів.

У середині 90-х років прийняті рішення потягли за собою різке скорочення рубок догляду в молодняках і середньовікових деревостанах, призвели до

накопичення перегущених лісів. При великій висоті вони мають малі діаметри і не стійкі до буреломів і снігопадів. У минулому році внаслідок природних стихійних явищ (вітровали, буреломи) зазнали ушкодження насадження на площі 13,3 тис. га. Загалом лісгоспами було розроблено 12 тис. га пошкоджених стихією насаджень.

Значний вплив на стримування зростання доходів має тимчасова, строком на 10 років, заборона експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді, що введена з 1 січня 2017 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» щодо тимчасової заборони експорту лісоматеріалів у необробленому вигляді від 9 квітня 2015 року № 325-VIII [15].

Зазначимо, що мораторій на експорт лісоматеріалів значною мірою не вплинув на сировинний характер економіки і сприяв швидше за все перерозподілу доходів.

Однак, вже два роки до існуючих проблем у лісовій галузі додалась ще одна – відсутність фінансування з державного бюджету. У результаті зупинені роботи зі створення нових захисних насаджень на малопродуктивних і деградованих землях, відсутня можливість здійснювати попереджувальні протипожежні заходи в лісах, підвищився ризик виникнення лісових пожеж, осередків шкідників і хвороб лісу.

Одним із факторів припинення фінансування було намагання створити єдину лісову компанію, але це не відповідає та навіть суперечить принципам децентралізації влади, веде до зменшення наповнювання обласних, районних бюджетів, зменшення ролі лісового господарства у життєдіяльності місцевих громад, скорочення працюючих в сільській місцевості [10].

За таких обставин лісгоспи вимушені виключно за рахунок власних коштів здійснювати фінансування заходів по проведенню рубок формування та оздоровлення лісів, охорони лісів та їх відновлення, вжиттю заходів по боротьбі зі шкідниками та хворобами лісу, утриманню державної лісової охорони. Існує ряд ризиків об'єктивного характеру, які негативно впливають на конкурентоспроможність підприємств Держлісагенства. Так, на підприємствах Держлісагенства України на 100 % впроваджено порядок обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки із застосуванням електронних засобів маркування та обліку деревини для обліку у Єдиній державній системі електронного обліку. Електронний облік деревини – це система фіксації та оформлення руху деревних ресурсів із застосуванням засобів автоматизації на усіх етапах лісозаготівельних робіт із занесенням та передачею інформації покладного (штабельного) обліку за допомогою сучасних інформаційних технологій для подальшого

використання в бухгалтерському та управлінському обліку деревини [19].

Для запровадження електронного обліку кожне підприємство мало придбати обладнання, зокрема кишенькові персональні комп'ютери, термопринтери, засоби для кріплення та зберігання бірок. За даними компанії «Латчбахер Україна», витрати складуть близько 900 тис. грн для кожного підприємства [20].

Крім того, підприємство для здійснення поточних видатків (на придбання бірок, термопаперу та послуг Лісогосподарського інноваційно-аналітичного центру) понесло видатків на суму 850 тис. гривень. Для ведення електронного обліку майстрам лісу були встановлені надбавки, які в 2017 р. становили 105,4 тис. грн з урахуванням ЄСВ, тобто витрати підприємства зросли на 1855,5 тис. гривень.

Проаналізовано, що в агролісгоспах не запроваджено електронний облік деревини, тобто такі витрати відсутні в структурі собівартості виробленої продукції агролісгоспу. Крім того, з 1 січня 2016 р. норматив відрахувань частини чистого прибутку до державного бюджету державними унітарними підприємствами складає 75 відсотків. Проте агролісгосп належить до комунальних підприємств і норматив відрахувань частини чистого прибутку до місцевих бюджетів затверджений на рівні 15 %, тобто на 60 % менше.

Отже, лісгоспи в порівнянні з агролісгоспами знаходяться у гірших умовах, тобто за умови отримання однакової суми прибутку чистий прибуток, який спрямовується підприємством на капітальні інвестиції, є меншим.

Тому важливим є розробка прозорих і зрозумілих «правил гри» для всіх учасників. Передувати цьому має розробка стратегії розвитку лісового господарства, стратегії сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року.

Висновки. Лісове господарство є важливою ланкою економіки України з огляду на формування як економічної, так і соціально-екологічної ролі лісів. Зростання антропогенезу та індустріалізація країн Європи обумовлюють дедалі більшу важливість екологічної та соціальної складової лісових ресурсів, які необхідно враховувати у реформуванні системи ведення лісового господарства України.

Першочерговим завданням удосконалення управління лісовим господарством України повинно стати формування конкретної стратегії розвитку лісового господарства, яка покликана забезпечити стабільний розвиток лісового господарства шляхом підвищення ефективності управління, багаточільового використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу.

Основними завданнями такої стратегії повинні стати:

- удосконалення нормативно-правової бази в галузі лісового господарства та її гармонізація з міжнародними принципами сталого розвитку та управління лісами;
- оптимізація структури лісогосподарських підприємств та організацій;
- збільшення лісистості території до науково обґрунтованого оптимального рівня;
- нарощування ресурсного і екологічного потенціалу лісів;
- збереження біологічного різноманіття лісових екосистем;
- посилення стійкості лісових екосистем до негативних факторів навколишнього середовища, антропогенного навантаження, змін клімату;
- вирішення лісівничо-екологічних проблем регіонів;
- ефективне використання лісових ресурсів на ринкових засадах;
- удосконалення економічно-фінансового механізму;
- підвищення прибутковості ведення лісового господарства в лісозабезпечених регіонах;
- сприяння розв'язанню соціально-економічних проблем місцевих громад;
- посилення правового захисту працівників лісової охорони;
- розвиток лісогосподарської науки і освіти;
- розширення міжнародного співробітництва;
- інформування громадськості про стан лісового господарства, залучення до прийняття рішень щодо використання природного потенціалу лісів, екологічне виховання.

Шляхи та засоби розв'язання проблеми полягають у проведеному реформуванні лісового господарства з використанням позитивного вітчизняного та міжнародного досвіду, поєднанні заходів державної підтримки та впровадження ринкових механізмів у лісовому господарстві.

Реалізація положень стратегії сприятиме забезпеченню розвитку і управління лісовим господарством, збільшенню площі лісів держави, збереженню біорізноманіття та невиснажливого лісокористування, задоволенню потреб суспільства в лісових ресурсах, створенню більш сприятливих умов для розвитку підприємництва, створенню нових робочих місць, зменшенню загрози деградації земель, зростанню частки продукції лісового господарства у ВВП, забезпеченню зайнятості та соціальної захищеності працівників лісового сектора; зростанню інвестицій в лісову галузь, а також гармонізації норм ведення лісового господарства України до відповідних критеріїв Європейського Союзу.

Література:

1. Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.94 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> (дата звернення: 21.08.2019).
2. Загальна характеристика лісів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921 (дата звернення: 23.08.2019).
3. Рейтинг стран Евросоюза по лесистости. URL: <https://lv.sputniknews.ru/infographics/20181006/9550962/Dolya-lesov-na-territorii--stran-Evropeyskogo-soyuza.html> (дата звернення: 23.08.2019).
4. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними. URL: <https://www.kmu.gov.ua/document/250076311/P0413-00.doc> (дата звернення: 23.08.2019).
5. Державна цільова програма «Ліси України» на 2010-2015 роки: програма КМУ від 16 вересня 2009 р. № 977. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/242334419> (дата звернення: 23.08.2019).
6. Заготівля деревини (тис.м³) за 2005-2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.08.2019).
7. Заготівля ліквідної деревини за видами рубок (тис.м³) в 2005-2017 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.08.2019).
8. Загибель лісових насаджень за причинами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.08.2019).
9. Площа всихання лісів за 2018 рік становить майже 440 тис. га. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=198506&cat_id=32888&fbclid=IwAR1-WtI9IYvgy-mLX1z-CY20SbTlwpNk64_Ko5B9-9PFm_ySICMhnQhVnWY (дата звернення: 29.08.2019).
10. Тези доповіді на IV з'їзді лісівників України Заступника Голови Держлісагентства Бондаря В.Н. URL: http://lesovod.blogspot.com/2018/09/iv_25.html/ (дата звернення: 29.08.2019).
11. Площа всихання лісів за 2018 рік становить майже 440 тис. га. URL: <https://kmlis.gov.ua/?p=10858> (дата звернення: 02.08.2019).
12. Захист лісу від шкідників та хвороб. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=118935&cat_id=118 (дата звернення: 02.08.2019).
13. Захист лісів від шкідників та хвороб лісу (2005-2017) URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.08.2019).
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо стимулювання утворення та діяльності сімейних фермерських господарств Закон України від 10 липня 2018 року № 2497-VIII. Дата оновлення: 15.08.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19> (Дата звернення: 25.01.2019).
15. Про внесення змін до Закону України від 08.09.2005 № 2860-IV «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15> (дата звернення: 25.08.2019).
16. Порядок відрядження до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями : постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1156-2015-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1156-2015-%D0%BF> (дата звернення: 25.08.2019).
17. Держлісагентство поскаржилось на недостатнє фінансування у проекті держбюджету-2018. URL: <https://www.unian.ua/ecology/naturalresources/2168264-derjlisagentstvo-poskarjilosya-na-nedostatne-finansuvannya-u-proekti-derjbyudjetu-2018.html> (дата звернення: 25.08.2019).
18. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 25.08.2019).
19. Єдина державна система електронного обліку деревини – рух до європейських стандартів лісокористування. URL: https://lvivlis.gov.ua/mehanizmu_gromadskogo_kontrolu?id=1844 (дата звернення: 09.08.2019).
20. Інформація з офіційного сайту компанії «Латсбахер Україна». URL: <http://latschbacher.com.ua/page/products> (дата звернення: 09.08.2019).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1994). *Lisovij kodeks Ukrayini* (Act No. 3852-XII, January 21). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12> [in Ukrainian].
2. *Zagalna charakteristika lisiv Ukrayini*. Retrieved from: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921 [in Ukrainian].
3. *Rejting stran Evrosoyuza po lesistosti*. Retrieved from <https://lv.sputniknews.ru/infographics/20181006/9550962/Dolya-lesov-na-territorii--stran-Evropeyskogo-soyuza.html> [in Russian].
4. *Strategiya udoskonalennya mehanizmu upravlinnya v sferi vikoristannya ta ohoroni zemel silskogospodarskogo priznachennya derzhavnoyi vlasnosti ta rozporjadzhennya nimi*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/document/250076311/R0413-00.doc> [in Ukrainian].
5. Ministry of Finance of Ukraine (2009). *Derzhavna cilova programa «Lisi Ukrayini» na 2010-2015 roki* (Order No. 977, September 16). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/242334419> [in Ukrainian].
6. *Zagotivlya derevini (tis.m3) za 2005-2017*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
7. *Zagotivlya likvidnoyi derevini za vidami rubok (tis.m3) v 2005-2017 rokah*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
8. *Zagibel lisovih nasadzen za prichinami*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. *Plosha vsihannya lisiv za 2018 rik stanovit majzhe 440 tis. ga*. Retrieved from http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=198506&cat_id=32888&fbclid=IwAR1-WtI9IYvgy-mLX1z-CY20SbTlwpNk64_Ko5B9-9PFm_ySICMhnQhVnWY [in Ukrainian].

10. *Tezi dopovidi na IVz'yizdi lisivnikiv Ukrayini Zastupnika Golovi Derzhlisagentstva Bondarya V. N.* Retrieved from http://lesovod.blogspot.com/2018/09/iv_25.html/ [in Ukrainian].
11. *Plosha vsihannya lisiv za 2018 rik stanovit majzhe 440 tis. ga.* Retrieved from <https://kmlis.gov.ua/?p=10858> [in Ukrainian].
12. *Zahist lisu vid shkidnikiv ta hvorob.* Retrieved from http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=118935&cat_id=118 [in Ukrainian].
13. *Zahist lisiv vid shkidnikiv ta hvorob lisu (2005-2017).* Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
14. *Pro vnesennya zmin do Podatkovogo kodeksu Ukrayini ta deyakih zakoniv Ukrayini shodo stimulyuvannya utvorennia ta diyalnosti simejnih fermerskih gospodarstv Zakon Ukrayini vid 10 lipnya 2018 roku № 2497-VIII.* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2497-19> [in Ukrainian].
15. *Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayini «Pro osoblivosti derzhavnogo reguluvannya diyalnosti sub'yektiv pidpriyemnickoyi diyalnosti, pov'yazanoyi z realizaciyeyu ta eksportom lisomaterialiv Zakon Ukrayini vid 08.09.2005 № 2860-IV.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-15> [in Ukrainian].
16. *Poryadok vidrahuvannya do derzhavnogo byudzhetu chastini chistogo pributku (dohodu) derzhavnimi unitarnimi pidpriyemstvami ta yih ob'yednanniyami: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 30.12.2015 № 1156-2015-p.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1156-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].
17. *Derzhlisagentstvo poskarzhilosya na nedostatnye finansuvannya u proekti derzhbyudzhetu-2018.* Retrieved from <https://www.unian.ua/ecology/naturalresources/2168264-derjlisagentstvo-poskarjilosya-na-nedostatne-finansuvannya-u-proekti-derjbyudjetu-2018.html> [in Ukrainian].
18. *Pro zapobigannya korupcii: zakon Ukrayini vid 14.10.2014 № 1700-VII.* Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> [in Ukrainian].
19. *Yedina derzhavna sistema elektronnoho obliku derevini – ruh do evropejskih standartiv lisokoristuvannya.* Retrieved from https://lvivlis.gov.ua/mehanizmy_gromadskogo_kontroly?id=1844 [in Ukrainian].
20. *Informaciya z oficijnogo sajtu kompaniyi «Latschbacher Ukrayina».* Retrieved from <http://latschbacher.com.ua/page/products> [in Ukrainian].

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License